

SIVA KNJIGA O OSNOVNI ŠOLI V REPUBLIKI SLOVENIJI

dr. Kristijan Musek Lešnik

Cilj šolske prenove:

DOSEČI MEDNARODNO PRIMERLJIVE STANDARDE IN RAVEN ZNANJA!

*(Uspešnost katerega koli projekta se najbolje
meri po tem, kako dobro uresničuje svoje cilje!)*

Ali slovenski šolarji v današnji osnovni šoli dosegajo mednarodno primerljive standarde znanja? Sodeč po izjavah nekaterih pomembnih predstavnikov "šolske stroke" v zadnjih letih, smo lahko z dosežki naših šolarjev v mednarodnih raziskavah znanja še kako zadovoljni:

*Nadpovprečni smo v naravoslovju,
rahlo nadpovprečni v matematiki ...*

(Dr. Janez Krek, Delo, 1.4.2011.)

*... sicer pa je PISA 2006 med drugim pokazala,
da naš javni šolski sistem ni slab ...*

(Dr. Slavko Gaber, Dnevnik, 8.12.2007)

Slovenija je nadpovprečna!

(Seminar šolsko polje, predstavitev rezultatov slovenskih učencev pri naravoslovju v raziskavi TIMSS 2007.)

*Kot vemo, so mednarodne primerjave dosežkov pokazale,
da je naravoslovno znanje naših učencev nadpovprečno.*

(Dr. Janez Krek, Delo, 4.4.2011.)

*Kot smo že zapisali, je 522 točk pomembno višji
dosežek, kot je bil povprečen dosežek PIRLS 2006.*

(Dr. Ljubica Marjanovič Umek in dr. Slavko Gaber
o rezultatih PIRLS 2006.)

*Dosežki naših učencev v več mednarodnih raziskavah različnega
tipa v različnih letih in na različnih predmetnih področjih
kažejo, da so nekoliko nad povprečjem, ne pa pri samem vrhu.*

(Dr. Janez Krek, Delo, 5.2.2011)

Resnica je lahko tudi drugačna

Predvsem je odvisna od meril, ki jih uporabljamo kot mednarodno primerljive standarde znanja. Najboljši pokazatelj trendov in standardov znanja v svetu so mednarodne raziskave, v katerih sodeluje večje število držav. Če upoštevamo povprečno znanje naših šolarjev v teh raziskavah z znanjem, ki ga dosegajo šolarji v vseh ostalih sodelujočih državah, smo lahko na prvi pogled res zadovoljni: naši šolarji v teh raziskavah dosegajo povprečne, ali celo nadpovprečne rezultate.

Vendar le na prvi pogled. Nadpovprečnost znanja naših šolarjev ima vgrajeno pomembno "lepotno napako": v mednarodnih raziskavah namreč sodeluje tudi večje število manj razvitih držav in šolskih področij (*Iran, Tunizija, Katar, Jemen, Palestina, Botsvana, Salvador, Gana idr.*)!

Čeprav vsekakor cenimo prizadevanja teh držav za razvoj njihovih šolskih sistemov, pa cilj vključevanja Slovenije v mednarodne raziskave znanja ne sme biti samozadovoljstvo ob spoznanju, da naši šolarji znajo več od vrstnikov iz manj razvitih držav. Primerjati se je treba z razvitimi državami (*torej tistimi, s katerimi se navadno primerjamo, kadar govorimo o mednarodno primerljivih standardih*). Tu pa postane podoba rezultatov in znanja naših šolarjev drugačna in precej manj razveseljiva: njihovo znanje pretežno zaostaja za povprečjem razvitih držav.

Katere so te mednarodne raziskave?

Najboljši odgovor na vprašanje, kako uspešno slovenski učenci dosegajo mednarodno primerljive standarde in raven znanja, dajejo mednarodne raziskave, v katere so vključeni naši učenci:

- raziskava TIMSS, ki ugotavlja znanje četrtošolcev in osmošolcev pri matematiki in naravoslovju (*zadnja raziskava je leta 2007 zajela učence iz 59 držav in iz 8 avtonomnih šolskih področij*),
- raziskava PIRLS, ki ugotavlja bralno pismenost učencev v četrtem razredu osnovne šole (*v zadnji raziskavi iz leta 2006 so sodelovali učenci iz 45 držav in avtonomnih šolskih področij*),
- raziskava PISA, ki ugotavlja bralno, matematično in naravoslovno pismenost dijakov v prvem letniku srednje šole, ki so pravkar končali osnovnošolsko izobraževanje (*zadnja raziskava je leta 2009 zajela učence iz 65 držav in avtonomnih šolskih področij*).

RAZISKAVA: TIMSS 2007

Raziskava TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) ugotavlja znanje četrtošolcev in osmošolcev pri matematiki in naravoslovju. Raziskava pod okriljem zveze IEA (The International Association for the Evaluation of the Educational Achievement) poteka od leta 1995 naprej, Slovenija pa v njej sodeluje od samega začetka.

Namen raziskave TIMSS je na mednarodni ravni omogočiti državam, da z enakimi preizkusi znanja v enakih pogojih ugotovijo raven znanja svojih učencev.³² Zadnja raziskava je leta 2007 zajela učence iz 59 držav in iz 8 samostojnih šolskih področij.

Četrty razred, matematika

Kako rezultate mednarodnih raziskav vidi slovenska "šolska stroka":

Slovenija je povprečna!

(Seminar šolsko polje, predstavitev rezultatov slovenskih četrtošolcev pri matematiki v raziskavi TIMSS 2007.)

*"Nadpovprečni smo v naravoslovju,
rahlo nadpovprečni v matematiki ..."*

(Dr. Janez Krek, Delo, 1.4.2011.)

Slovenski četrtošolci so v raziskavi TIMSS 2007 pri matematiki povprečno dosegli 502 točki (mednarodno povprečje je 500 točk). Razlage o "povprečnem" znanju matematike naših šolarjev, ki smo jih slišali v zadnjih letih, se torej zdijo povsem na mestu.

Vendar so takšne razlage primerne le v primeru, če nam je vseeno, s katerimi državami primerjamo znanje naših šolarjev. To pa, prepričan sem, ni prava pot za zagotavljanje kakovosti slovenske šole.

Če želimo rezultate mednarodnih raziskav znanja uporabiti za trezne ocene in smiselne izboljšave slovenske osnovne šole (kar naj bi bil ključni smisel sodelovanja v teh raziskavah), moramo vendarle biti bolj ambiciozni. To pomeni, da si je treba zastaviti zahtevnejši referenčni okvir in rezultate naših šolarjev primerjati z rezultati njihovih vrstnikov v tistih državah, med katere sodimo, ali vsaj želimo soditi.

Tu pa se zgodi neprijetna streznitev: če znanje matematike slovenskih četrtošolcev primerjamo z vrstniki iz razvitih držav, se iluzija o “povprečnem znanju” razpoči kot milni mehurček.

Neprijetna resnica št. 1!

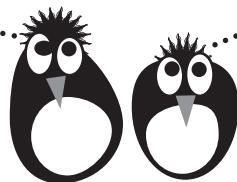
Slovenski četrtošolci so v raziskavi TIMSS 2007 pri matematiki res dosegli povprečen rezultat, če upoštevamo mednarodno povprečje. Če pa kot referenčni okvir upoštevamo razvite države (s katerimi se navadno želimo primerjati, kadar govorimo o mednarodno primerljivih standardih), se slika močno spremeni: znanje naših četrtošolcev v resnici zaostaja za povprečnim znanjem vrstnikov v razvitih državah (Tabela 1)!

Tabela 1: Povprečni dosežki **četrtošolcev** pri matematiki, TIMSS, 2007¹.

	Povprečen dosežek
Medn. povprečje	500
Slovenija	502
Razvite države ²	527
Države EU ³	512
Države OECD ⁴	516

Dosežek, ki ga “šolska stroka” interpretira kot povprečnega, ali celo kot nadpovprečnega, **vendar naši četrtošolci močno zaostajajo za vrstniki v razvitih državah!**

Hej!
Ali nista 502 točki manj kot 527, 512, ali 516 točk?

Načeloma res!
Ampak če vztrajno ponavljaš: nadpovprečni smo, nadpovprečni ... morda ne bodo opazili, da je resnica drugačna!

Ugotovitev, da kljub obljubam in obetom zadnje velike šolske prenove (raziskava TIMSS 2007 je zajela četrtošolce v novi “devetletki”) znanje četrtošolcev zaostaja za vrstniki v razvitih državah, je seveda neprijetna. Enako neprijetna je ugotovitev, da se je slovenska “šolska stroka” pri razlagah mednarodnih raziskav znanja v zadnjih letih izogibala primerjavam z razvitimi državami. Še posebno ob spoznanju z naslednjih strani, da so rezultati četrtošolcev pri matematiki v raziskavi TIMSS 2007 zgolj prvi kamenček v otožnem mozaiku stanja današnje slovenske osnovne šole.

Osmi razred, matematika

Kako rezultate mednarodnih raziskav vidi slovenska "šolska stroka":

Slovenija je povprečna!

(Seminar šolsko polje, predstavitev rezultatov slovenskih osmošolcev pri matematiki v raziskavi TIMSS 2007.)

*"Nadpovprečni smo v naravoslovju,
rahlo nadpovprečni v matematiki ...*

(Dr. Janez Krek, Delo, 1.4.2011.)

Tako kot četrtošolci so tudi slovenski osmošolci v raziskavi TIMSS 2007 pri matematiki dosegli rezultat v mednarodnem povprečju. Povprečno so namreč dosegli 501 točko (mednarodno povprečje je 500 točk). Tudi ta rezultat na prvi pogled upravičuje razlage o "povprečnem" znanju matematike naših šolarjev, ki smo jih slišali v zadnjih letih (ne pa tudi tistih o "rahlo nadpovprečnem znanju"). A če rezultate slovenskih osmošolcev primerjamo z vrstniki iz razvitih držav, se celo pravljica o "povprečnem znanju" matematike hitro konča.

Neprijetna resnica št. 2!

Slovenski osmošolci so v raziskavi TIMSS 2007 pri matematiki res dosegli povprečen rezultat, če upoštevamo mednarodno povprečje. Če kot referenčni okvir upoštevamo razvite države, pa se slika spremeni: znanje naših osmošolcev v resnici zaostaja za povprečnim znanjem vrstnikov v večini razvitih držav (Tabela 2)!

Tabela 3: Povprečni dosežki **osmošolcev** pri matematiki, TIMSS, 2007¹.

	Povprečen dosežek
Slovenija	501
Razvite države ²	523
Države EU ³	499
Države OECD ⁴	508

To pa ni videti kot rahlo nadpovprečen rezultat!
Je sploh povprečen?

Slovenski osmošolci pri znanju matematike zaostajajo za vrstniki iz razvitih držav in članic OECD, znajo pa približno toliko matematike kot vrstniki iz držav članic EU. Vendar je zadnji podatek varljiv: v letu 2007 več držav članic EU, v katerih so učenci v prejšnjih raziskavah dosegli nadpovprečne rezultate, ni vključilo svojih osmošolcev v raziskavo TIMSS (*Belgija, Nizozemska, Estonija, idr.*). Ker je povprečje znanja matematike v državah EU v letu 2007 torej nižje od leta 2003 zaradi odsotnosti nekaterih držav iz raziskave, pride zaostanek slovenskih osmošolcev za vrstniki iz razvitih držav do izraza šele takrat, ko v primerjavo vključimo tudi podatek iz leta 2003, ko je v raziskavi sodelovalo več držav članic EU (Tabela 2a).

Tabela 2a: Povprečni dosežki **osmošolcev** pri matematiki, TIMSS, 2007¹.

	Povprečen dosežek
Slovenija	501
Razvite države ²	523
Države EU (2007) ³	499
Države EU (2003) ¹⁵	516
Države OECD ⁴	508

Dosežek, ki ga "šolska stroka" interpretira kot povprečnega, ali kot nadpovprečnega ... v resnici naši osmošolci pri matematiki zaostajajo za vrstniki v razvitih državah!

Ojej! Se pravi, da znajo naši osmošolci manj matematike kot vrstniki v državah EU!

Čeprav je zaostanek slovenskih osmošolcev za vrstniki iz razvitih držav pri znanju matematike že sam po sebi zaskrbljujoč, pa veliko bolj kot sam zaostanek skrbi nekaj drugega: primerjava med rezultati dveh skupin slovenskih osmošolcev. Ta namreč opozarja, da šolarji, ki so vseh osem let obiskovali novo "devetletko", znajo celo nekoliko manj od vrstnikov, ki so šolo obiskovali pretežno po starem programu in eno leto manj.

Neprijetna resnica št. 3!

Vsi slovenski osmošolci niso dosegli enakih rezultatov! Tisti, ki so od prvega razreda hodili v devetletko po novem programu, so dosegli slabši rezultat od vrstnikov, ki so prve razrede obiskovali po "starem" programu, kljub več uram matematike in enemu letu več šole (Tabela 2b)!

Tabela 2b: Povprečni dosežki **osmošolcev** pri matematiki, TIMSS, 2007¹.

	Povprečen dosežek
Slovenija - osemletka	501
Slovenija - devetletka	495
Razvite države ²	523
Države EU (2003) ¹⁵	516
Države OECD ⁴	508

Učenci, ki so prve razrede obiskovali stari program (7 let v šoli, približno 960 ur matematike).

Učenci, ki so od prvega razreda hodili v devetletko (8 let v šoli, približno 1120 ur matematike).

Čakaj malo!
A ne bi moralo biti obratno? V devetletki bi vendar morali znati več kot v stari osemletki?

Dosežki znanja matematike slovenskih šolarjev v razskavi TIMSS 2007 opozarjajo, da današnja slovenska osnovna šola ne dosega zastavljenega cilja iz leta 1995. Ne samo, da naši šolarji pri znanju matematike zaostajajo za znanjem vrstnikov iz razvitih držav: zdi se celo, da novi devetletni šolski program ne prispeva k zmanjševanju tega zaostanka, pač pa ga celo povečuje. To pa je vsekakor spoznanje, ki si zasluži veliko več resne analize, kot smo je videli v šolskem prostoru v zadnjih letih.

Četrty razred, naravoslovje

Naravoslovje je že od prvih sodelovanj v mednarodnih raziskavah (TIMSS 1995) tradicionalno "močno" področje slovenskih šolarjev. Temu primerni so tudi odzivi in interpretacije dosežkov naših šolarjev na področju znanja naravoslovja v mednarodnih raziskavah.

Kako rezultate mednarodnih raziskav vidi slovenska "šolska stroka":

Slovenija je nadpovprečna!

(Seminar šolsko polje, predstavitev rezultatov slovenskih četrtošolcev pri naravoslovju v raziskavi TIMSS 2007.)

"Nadpovprečni smo v naravoslovju, rahlo nadpovprečni v matematiki ...

(Dr. Janez Krek, Delo, 1.4.2011.)

Slovenski četrtošolci so v raziskavi TIMSS 2007 pri naravoslovju povprečno dosegli 518 točk (mednarodno povprečje je 500 točk). Razlage o “nadpovprečnem” znanju naravoslovja naših šolarjev so torej povsem na mestu. Ali pač?

Kot smo rekli že prej, so takšne razlage upravičene, če nam je vseeno, s katerimi državami primerjamo znanje naših šolarjev. Vendar nam ne bi smelo biti vseeno, še posebno, če naj rezultati mednarodnih raziskav znanja služijo prizadevanjem za izboljšave slovenske osnovne šole. V tem primeru si moramo, tako kot pri matematiki, zastaviti zahtevnejši referenčni okvir in rezultate naših šolarjev primerjati z rezultati vrstnikov v tistih državah, med katere sodimo, ali vsaj želimo soditi.

Neprijetna resnica št. 4!

Slovenski četrtošolci so v raziskavi TIMSS res dosegli lep nadpovprečen rezultat pri znanju naravoslovja, če upoštevamo mednarodno povprečje.

Če kot referenčni okvir upoštevamo razvite države, pa je slika drugačna: rezultati naših četrtošolcev (Tabela 3) so v resnici pod povprečjem razvitih držav!

Tabela 3: Povprečni dosežki **četrtošolcev** pri naravoslovju, TIMSS, 2007¹.

	Povprečen dosežek
Slovenija	518
Razvite države ²	532
Države EU ³	525
Države OECD ⁴	528

Dosežek, ki ga “šolska stroka” interpretira kot nadpovprečnega ... **v resnici pa naši četrtošolci pri naravoslovju zaostajajo za vrstniki v razvitih državah!**

Hej! Kako je 518 točk lahko nadpovprečen rezultat? Ali ni to manj kot 532, 525, ali 528?

Načeloma res. Ampak če dovolj dolgo ponavljaš, da smo nadpovprečni, ne bo nihče zares gledal števil!

Primerjava znanja naravoslovja med slovenskimi četrtošolci in vrstniki iz razvitih držav torej ne potrjuje prepričanja o “nadpovprečnem znanju” naravoslovja v slovenski osnovni šoli. Kako pa je v osmem razredu?

Osmi razred, naravoslovje

Tako kot četrtošolci so tudi slovenski osmošolci v raziskavi TIMSS 2007 pri naravoslovju dosegli rezultat nad mednarodnim povprečjem. Obenem je ta dosežek tudi najboljši rezultat slovenskih šolarjev v raziskavi TIMSS 2007: povprečno so namreč dosegli kar 538 točk (mednarodno povprečje je 500 točk).

Dosežek naših osmošolcev pri naravoslovju je tudi edini rezultat naših osnovnošolcev v raziskavi TIMSS 2007, ki dejansko presega povprečne rezultate vrstnikov iz razvitih držav. Ima pa tudi svojo senčno plat.

Neprijetna resnica št. 5!

Slovenski osmošolci so v raziskavi TIMSS dosegli nadpovprečen rezultat. Tudi če upoštevamo samo razvite države, je znanje naravoslovja pri naših osmošolcih nad njihovim povprečjem (Tabela 4). Vendar ta podatek v sebi skriva pomembno “lepotno napako”, ki je ob zadovoljstvu nad dosežkom naših osmošolcev ostala skrita večini javnosti: izrazito nadpovprečno je bilo znanje osmošolcev, ki so v šolo vstopili v starem osemletnem programu; šolarji, ki so od prvega razreda hodili v devetletko, so sicer znali več naravoslovja od povprečnih vrstnikov v razvitih državah, vendar pa manj od slovenskih vrstnikov, ki so prvih pet razredov šole obiskovali po “starem” programu.

“Devetletkarji” so torej znali manj od “osemletkarjev”, čeprav so za sabo imeli več ur naravoslovja in celo leto več šole!

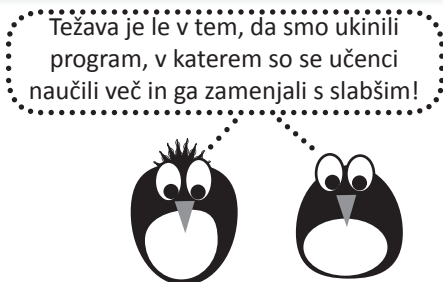

Tabela 4: Povprečni dosežki **osmošolcev** pri naravoslovju, TIMSS, 2007¹.

	Povprečen dosežek	
Slovenija - osemletka	538	Učenci, ki so prve razrede obiskovali stari program (7 let v šoli).
Slovenija - devetletka	530	
Razvite države ²	527	Učenci, ki so od prvega razreda hodili v devetletko (8 let v šoli, več ur naravoslovja).
Države EU ³	515	
Države OECD ⁴	521	

RAZISKAVA: PIRLS 2006

Raziskava PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) ugotavlja bralno pismenost četrtošolcev v različnih državah. Raziskava pod okriljem IEA (The International Association for the Evaluation of the Educational Achievement) poteka od leta 2001 naprej, Slovenija pa v njej sodeluje od samega začetka.

Namen raziskave PIRLS je na mednarodni ravni omogočiti državam, da z enakimi preizkusi v enakih pogojih ugotovijo bralno pismenost svojih učencev.⁷ Zadnja raziskava je leta 2006 zajela učence iz 45 držav in samostojnih šolskih področij.

Četrti razred, bralna pismenost

Kako rezultate raziskave PIRLS vidi slovenska "šolska stroka":

Kot smo že zapisali, je 522 točk pomembno višji dosežek, kot je bil povprečen dosežek PIRLS 2006.

(Dr. Ljubica Marjanovič Umek in dr. Slavko Gaber o rezultatih PIRLS 2006.)¹⁸

Oboji so dosegli enak rezultat, osemletkarji 521 točk, devetletkarji 523 točk!

(Mag. Marjeta Doupona Horvat, o rezultatih PIRLS 2006.)⁶

Obe strokovni ugotovitvi s prejšnje strani držita. Slovenski četrtošolci so v raziskavi PIRLS 2006 v povprečju dosegli 522, kar je res pomembno višji dosežek od 500 točk (kolikor znaša mednarodno povprečje raziskave). Drži tudi, da so "osemletkarji" in "devetletkarji" v tej raziskavi dosegli skoraj "enak rezultat". A za boljšo predstavo, kaj ti rezultati pomenijo, je vendarle treba pobrskati malo globlje.

Ugotovitve o "visoko nadpovprečnem dosežku" bralne pismenosti naših šolarjev v primerjavi z mednarodnim povprečjem so utemeljene toliko časa, dokler to mednarodno povprečje sprejemamo kot referenčno točko za rezultate naših šolarjev. Ker v raziskavi PIRLS sodelujejo tudi nekatere manj razvite države (*npr. Trinidad in Tobago, Kolumbija, Moldova, Indonezija, Katar, Maroko idr.*), se zdi, da bi bilo bralno pismenost naših šolarjev bolj smotrno primerjati z dosežki vrstnikov iz razvitih držav, ki so bolj primeren referenčni okvir za mednarodne primerjave.

Če želimo rezultate raziskave PIRLS uporabiti za trezne ocene in smiselne izboljšave slovenske osnovne šole (kar naj bi bil ključni smisel sodelovanja v raziskavi), moramo biti pripravljeni dosežke naših šolarjev primerjati z rezultati njihovih vrstnikov v tistih državah, med katere sodimo, ali vsaj želimo soditi. Tu pa, podobno kot pri raziskavi TIMSS, doživimo hladno prho in hitro streznitev: če bralno pismenost slovenskih četrtošolcev primerjamo z vrstniki iz razvitih držav, se iluzija o "nadpovprečnih dosežkih" v hipu razblini.

Neprijetna resnica št. 6!

Slovenski četrtošolci so v raziskavi PIRLS 2006 na področju bralne pismenosti res dosegli rezultat, ki je visoko nad mednarodnim povprečjem.

Vendar ta ugotovitev velja le, če doseženo bralno pismenost naših šolarjev primerjamo z vsemi udeleženiimi državami, tudi z manj razvitimi (*npr. Trinidad in Tobago, Kolumbija, Moldova, Indonezija, Katar, Maroko idr.*).

Če pa upoštevamo le razvite države (*s katerimi se navadno želimo primerjati, kadar govorimo o mednarodno primerljivih standardih*), je slika precej drugačna: bralna pismenost naših četrtošolcev (Tabela 5) je v resnici znatno pod povprečjem razvitih držav, oziroma držav EU!

Tabela 5: Povprečni dosežki četrtošolcev, PIRLS 2006⁷.

	Povprečen dosežek
Slovenija	522
Razvite države ²	537
Države EU ³	536
Države OECD ⁴	536

Dosežek, ki ga “šolska stroka” predstavlja kot pomembno višji rezultat od povprečja PIRLS 2006! **V resnici bralna pismenost naših četrtošolcev zaostaja za vrstniki v razvitih državah!**

Ko govorimo o bralni pismenosti je torej treba ugotovitve o “pomembno višjih dosežkih” naših šolarjev obravnavati z nekaj (še raje z veliko) zdrave zadržanosti. Primerjave z dosežki vrstnikov v razvitih državah namreč hitro pokažejo, da se “nadpovprečni rezultati” naših šolarjev v zahtevnejšem okolju hitro sprvržejo v očiten zaostanek.

Te ugotovitve nujno sprožijo nekatera neprijetna vprašanja. Zakaj del slovenske “šolske stroke” več let vztrajno ponavlja ugotovitve o nadpovprečnih rezultatih naših šolarjev? Zakaj rezultate naših šolarjev primerjajo z mednarodnimi povprečji, v katera so zajete tudi države, ki ne predstavljajo ustreznega referenčnega okvira za znanje naših šolarjev? Zakaj dosežke naših osnovnošolcev prikazujejo v privlačni, a varljivi podobi, namesto da bi jih kritično ovrednotili v luči tistih primerjav, ki bi šele pokazale, kakšno mesto zasedajo naši šolarji v družbi vrstnikov iz relevantnih držav?

Ta vprašanja so še kako na mestu, obenem pa se v njih skriva tudi vsaj del odgovora: del “šolske stroke”, ki razlaga dosežke šolarjev v mednarodnih raziskavah, je bil aktivno vključen v zadnjo prenovno osnovne šole. Ker rezultati slovenskih šolarjev v mednarodnih raziskavah znanja pomenijo tudi svojevrstno oceno uspešnosti šolskega sistema, s tem pa tudi šolske prenove, nujno “ovrednotijo” tudi znanje in domet tiste “šolske stroke”, ki je v zadnjih petnajstih letih načrtovala in izvajala prenovno osnovne šole. Pod takšnim pritiskom ni nič nenavadnega, da del strokovnjakov v rezultatih mednarodnih raziskav na eni strani išče potrditev svojih uspehov, na drugi strani pa (nezavedno, lahko pa tudi načrtno) ignorira tiste njihove vidike, ki bi lahko vrgli sence dvoma na te uspehe.

Čeprav je s človeškega vidika takšno početje razumljivo in naravno, je seveda globoko nestrokovno. In zavrženo: tako s strokovnega kot tudi z morda še bolj pomembnega vidika širšega odnosa do slovenske šole in različnih skupin, ki so tako ali drugače povezane z njo (od učiteljev in staršev do tistih, ki bi morali biti najpomembnejši - otrok).

Nekritično opevanje “dobrih” dosežkov naših šolarjev brez resnih primerjav z znanjem v državah, ki bi nam morale predstavljati referenčni okvir, dela slovenski osnovni šoli in šolarjem medvedjo uslugo. Z ustvarjanjem lažne podobe “*oh-kako-je-naša-šola-dobra*” del “šolske stroke” ziblje šolsko polje v prazno samozadovoljstvo: namesto, da bi sprožali ključna vprašanja in vrtali globlje, pa četudi v neprijetne vsebine, se skrivajo pred njimi, s tem pa zavirajo priložnosti slovenske šole za izboljšave in razvoj.

O tem, kako škodljive so lahko površne razlage mednarodnih raziskav znanja priča tudi drugi pomemben podatek iz raziskave PIRLS 2006: primerjava dosežkov učencev v starem in novem šolskem programu. Že prej sem omenil oceno, da so slovenski “osemletkarji” in “devetletkarji” v raziskavi PIRLS 2006 dosegli enak rezultat. Takšna ocena je med drugim vodila do navidezno kritične ugotovitve, da so pridobitve novega programa “devetletke” manjše, kot je bilo pričakovano.

Težko bi našli ugotovitev, ki bi bila dlje od resnice: raziskava PIRLS 2006 ni opozorila, da so na področju bralne pismenosti pridobitve “devetletke” manjše od pričakovanih. Nasprotno, zelo neusmiljeno je najprej pokazala, da teh pridobitev preprosto ni, potem pa še, da je bila z vidika razvoja bralne pismenosti stara osemletka očitno bolj učinkovita od novega devetletnega programa. Za to, da del “šolske stroke” in kritična javnost v rezultatih raziskave PIRLS nista prepoznala znakov neuspešnosti šolske preнове, so najbolj zaslužne nekritične ocene, da so “osemletkarji” in “devetletkarji” dosegli enak rezultat, predvsem pa tisto, kar je v teh ocenah manjkalo: v devetletki so za ta rezultat šolarji rabili eno leto več pouka in 350 ur več slovenščine.

Sta potem to res “enaka rezultata”?

Neprijetna resnica št. 7!

Učenci iz starega osemletnega programa so v raziskavi PIRLS 2006 dosegli skoraj enak rezultat kot učenci iz novega devetletnega programa. Čeprav oba rezultata “šolska stroka” predstavlja kot enaka, se v resnici pomembno razlikujeta!

“Devetletkarji” so sicer res dosegli “enak” rezultat na lestvici bralne pismenosti kot njihovi vrstniki v starem osemletnem programu, vendar pa so v šolo hodili eno leto dlje in so v tem času na urniku imeli skoraj 350 ur več slovenščine (Tabela 6).

Tabela 6: Povprečni dosežki šolarjev pri bralni pismenosti, PIRLS 2006⁶.

	Povprečen dosežek	
SLO - 3. razred osemletke	521	Za ta rezultat so učenci v osemletki rabili približno 500 ur slovenščine.
SLO - 4. razred devetletke	523	
Razvite države ²	537	Za ta rezultat so učenci v devetletki rabili približno 850 ur slovenščine.
Države EU ³	536	
Države OECD ⁴	536	

Rezultati slovenskih devetletnikov v raziskavi PIRLS 2006 so torej zakrbljujoči vsaj na dveh ravneh: (1) čeprav jih je del slovenske “šolske stroke” predstavljal kot razlog za zadovoljstvo, opozarjajo na zaostanek naših šolarjev v bralni pismenosti za vrstniki iz razvitih držav in (2) čeprav je del slovenske “šolske stroke” dosežke šolarjev v starem in novem programu predstavljal kot enake, se v njih skriva neprijetno spoznanje, da je pri razvijanju bralne pismenosti otrok novi devetletni šolski program manj učinkovit od stare in ukinjene osemletke.

Ti alarmantni rezultati raziskave PIRLS 2006 so ostali dokaj neopaženi. Deloma tudi zato, ker so ostali v senci rezultatov druge raziskave, ki je v istem letu ugotovljala bralno pismenost osnovnošolcev. V letu 2006 so namreč slovenski šolarji prvič sodelovali v raziskavi PISA.

Rezultati slovenskih šolarjev v raziskavi PISA 2006 so del “šolske stroke” tako razveselili, da se očitno ni imela časa bolj poglobljeno ukvarjati z raziskavo PIRLS. Škoda, kajti le tri leta pozneje (2009) so se v raziskavi PISA ne le potrdili problemi, ki jih je izpostavila raziskava PIRLS 2006, pač pa so se pokazali v novih, še večjih in globljih razsežnostih.

RAZISKAVA: PISA 2009

Raziskava PISA (Programme for International Student Assessment) ugotavlja kompetence bralne, matematične in naravoslovne pismenosti petnajstletnikov v različnih državah. V Sloveniji so to pretežno dijaki prvih letnikov srednje šole, ki so v preteklem letu zaključili osnovno šolo.

Raziskava pod okriljem OECD (Organisation for the Economic Cooperation and Development) poteka od leta 2000 naprej, izvaja se vsaka tri leta, Slovenija pa v njej sodeluje od leta 2006. Zadnja raziskava PISA 2009 je zajela učence iz 65 držav in samostojnih šolskih področij.

Namen raziskave PISA je na mednarodni ravni omogočiti državam, da z enakimi preizkusi v enakih pogojih ugotavljajo kakovost, pravičnost in učinkovitost svojih šolskih sistemov. Rezultati raziskave PISA lahko sodelujočim državam pomagajo iskati odgovore na vprašanja, kako uspešno njihov šolski sistem pripravlja otroke na izzive prihodnosti in kakšne kompetence jim "daje" v primerjavi s kompetencami, ki jih pridobijo njihovi vrstniki v drugih državah.

Prvi letnik srednje šole, bralna pismenost

Kako je raziskavo PISA videla slovenska "šolska stroka" v letu 2006:

PISA in PIRLS, obe raziskavi merita v prvi vrsti učinkovitost šolskih sistemov.

(Dr. Damjan Štefanc)⁹

... sicer pa je PISA 2006 med drugim pokazala, da naš javni šolski sistem ni slab ...

(Dr. Slavko Gaber, Dnevnik, 8.12.2007)¹⁰

Juhej! V letu 2006
PISA meri učinkovitost
šolskega sistema!

... in kako je videla isto raziskavo PISA tri leta pozneje v letu 2009:

Ob ugotovitvah o stanju bralne pismenosti pa imamo izraziti zgled, ob katerem se je treba močno ugrizniti v jezik, preden spet obtožimo šolo, da je »vsuga kriva«.

(Dr. Darko Štrajn)¹²

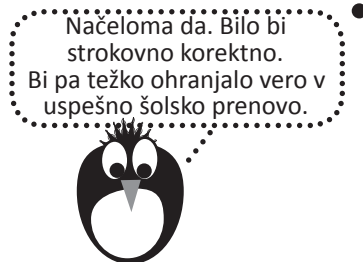
V letu
2009 PISA
nima zveze z
učinkovitostjo
šolskega
sistema.
Itak!

Kaj se je v treh letih spremenilo v raziskavi PISA, da je v letu 2006 merila kakovost šolskega sistema, v letu 2009 pa njenih rezultatov ne gre povezovati s šolo in s šolskim sistemom?

Z raziskavo PISA se ni zgodilo nič, nič se ni spremenila. Spremenilo se je nekaj drugega: rezultati slovenskih šolarjev so bili v letu 2006 nekoliko boljši, rezultati naših učencev v letu 2009 pa so močno zaostali za povprečjem razvitih držav.

Ali ne bi bilo strokovno korektno rezultate iste raziskave obravnavati z enakimi merili, ne glede na to, kako se v posameznem letu odrežejo slovenski učenci?

Načeloma da. Bilo bi strokovno korektno. Bi pa težko ohranjalo vero v uspešno šolsko prenovo.

Ali lahko drži opozorilo, da se je treba ugrizniti v jezik, preden za slabe rezultate v raziskavi PISA obtožimo šolski sistem?

Seveda! Opozorilo je na mestu. Za strmoglavljenjem bralne pismenosti slovenskih petnajstletnikov bi se lahko skrivala tudi kakšna stvar, ki s samo šolo nima zveze. Recimo kakšna velika sprememba v družbi in okolju, ki bi vplivala na šolarje in na njihove bralne kompetence.

Ali se je med generacijama 2006 in 2009 v družbi zgodila kakšna izrazita sprememba, ki bi lahko vplivala na padec bralne pismenosti v treh letih?

Zdi se, da se izven šole ni zgodilo nič takšnega.

Ali pa se je med generacijama 2006 in 2009 v šoli zgodila kakšna izrazita sprememba, ki bi lahko vplivala na padec bralne pismenosti v treh letih?

O, to pa se je zgodilo. V raziskavi PISA 2006 je namreč sodelovala velika večina dijakov, ki so imeli za sabo osemletko in le peščica dijakov, ki so zadnje tri razrede osnovne šole opravili po devetletnem programu. V raziskavi PISA 2009 pa je bilo teh dijakov že velika večina, nekaj pa celo takšnih, ki so imeli za sabo vseh devet let devetletke.

Ali ne bi bilo potem strokovno korektno vzroke za slabše dosežke v PISI 2009 iskati predvsem v šolskem programu, namesto svariti pred tem?

Drži. Vendar bi na ta način zelo hitro prišli do spoznanja, da učenci v devetletki v devetih letih razvijajo slabše bralne kompetence kot v osmih letih starega šolskega programa ... to pa morda komu ne bi ustrezalo.

Ne glede na zadrege slovenske “šolske stroke” okrog tega, ali raziskava PISA ugotavlja kakovost šolskega sistema (in ne glede na široko ustvarjalno prožnost nekaterih strokovnjakov pri presojanju, kateri rezultati so zasluga našega šolskega sistema, kateri pa ne), je resnica zelo preprosta: raziskava PISA je namenjena ugotavljanju kakovosti in učinkovitosti šolskih sistemov. O tem nobenega dvoma ne pušča tudi slovensko poročilo raziskave: “Visoki dosežki učencev, učinkovitost šol in odgovornost za doseganje postavljenih ciljev so postali ena najpomembnejših usmeritev izobraževalnih sistemov ter tako tudi merila za ugotavljanje njihove kakovosti. Potrebe po informacijah in kazalnikih te kakovosti so tako vedno večje. Raziskava PISA pomeni enega izmed načinov za pridobivanje teh podatkov.” (Nacionalno poročilo PISA)¹¹

In kaj dosežki slovenskih dijakov na področju bralne pismenosti v okviru raziskave PISA 2009 povedo o kakovosti in učinkovitosti slovenske osnovne šole? Žal nič spodbudnega.

Neprijetna resnica št. 8!

Bralna pismenost slovenskih učencev v mednarodni raziskavi PISA 2009 zaostaja za povprečnimi dosežki njihovih vrstnikov v razvitih državah (Tabela 7)!

Tabela 7: Povprečni dosežki, 1. letnik srednje šole, bralna pismenost, PISA 2009⁸.

	Povprečen dosežek
Slovenija	483
Razvite države ²	500
Države EU ³	492
Države OECD ⁴	493

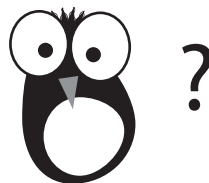

Neprijetna resnica št. 9!

Zaostanek naših šolarjev za vrstniki v drugih državah je največji pri eni od ključnih kompetenc bralne pismenosti: **razmišljanje in kritično vrednotenje** (Tabela 8)!

Tabela 8: Povprečni dosežki, lestvica Razmišljanje in kritično vrednotenje, PISA 2009⁸.

	Povprečen dosežek
Slovenija	470
Razvite države ²	500
Države EU ³	490
Države OECD ⁴	494

Raziskava PISA 2009 je torej izpostavila dve ugotovitvi, ki bi morali spodbuditi alarm, poglobljeno analizo in razmišljanje o izboljšavah: (1) na področju bralne pismenosti slovenski šolarji zaostajajo za vrstniki iz razvitih držav in (2) zaostanek je največji pri kompetencah, ki se povezujejo z razmišljanjem in kritičnim vrednotenjem. Medtem ko poglobljenih analiz tega pojava doslej nismo videli, pa so se že pojavile “strokovne” ocene, da gre *vzroke slabših dosežkov iskati bolj zunaj same šolske institucije kot v njej*¹². Takšne kvazistrokovne interpretacije seveda tehtajo manj kot papir, na katerem so zapisane in tudi niso nič bolj utemeljene od prepričanja, da pismenost šolarjev pada zaradi števila rjavih medvedov v Sloveniji, ali obiskov malih zelenih možičkov iz vesolja. A jih vseeno ne gre jemati zlahka, ker lahko zaradi predpostavljene “strokovne avtoritete” njihovih posredovalcev vplivajo na odnos in nadaljnje razumevanje tega problema slovenske šole.

Neprijetna resnica št. 8,5 (nekje med številko 8 in 9)!

V času, ko so šolarji že reševali naloge za raziskavo PISA 2009, v kateri se je tako boleče izrazil zaostanek slovenskih učencev za bralno pismenostjo vrstnikov v razvitih (in v marsikateri manj razviti) državah, so nekateri strokovnjaki zadeve videli nekoliko drugače:

“V Sloveniji smo na tem področju preko Pedagoškega inštituta vključeni v takšne projekte v okviru IEA in PISA ... Ti testi so že pokazali, da so vsaj na ravni osnovnega šolstva rezultati primerljivi s tistimi v visoko razvitih državah. Manj bleščeče znanje naših otrok pri matematiki “kompenzirajo” visoke uvrstitve npr. na področju pisne artikuliranosti in geografije.”

(Dr. Darko Štrajn; Konstrukcija družbe v postopkih edukacije, Ljubljana: Pedagoški inštitut, 2009)

Prvi letnik srednje šole, matematična pismenost

Raziskava PISA poleg bralnih ugotavlja tudi kompetence na področju znanja matematike in naravoslovja. Na obeh področjih so slovenski dijaki dosegli boljše rezultate kot pri bralni pismenosti, na prvi pogled tudi boljše od vrstnikov v razvitih državah.

Kako rezultate mednarodnih raziskav vidi slovenska "šolska stroka":

Dosežki naših učencev v več mednarodnih raziskavah različnega tipa v različnih letih in na različnih predmetnih področjih kažejo, da so nekoliko nad povprečjem, ne pa pri samem vrhu.

(Dr. Janez Krek, Delo, 5.2.2011)

"Nadpovprečni smo v naravoslovju, rahlo nadpovprečni v matematiki ...

(Dr. Janez Krek, Delo, 1.4.2011.)

Dosežki slovenskih dijakov v raziskavi PISA 2009 na področju matematičnih kompetenc nekoliko presegajo rezultate vrstnikov v razvitih državah. Vendar ima ta rezultat tudi svojo senčno plat (pravzaprav vsaj dve senčni plati, ki pa sta verjetno povezani).

Neprijetna resnica št. 10!

Slovenski učenci so v raziskavi PISA 2009 pri matematični pismenosti res dosegli nekoliko nadpovprečen rezultat v primerjavi z vrstniki iz razvitih držav (Tabela 9). Vendar je ta rezultat slabši kot je bil dosežek njihovih predhodnikov v isti raziskavi tri leta prej: matematična pismenost naših dijakov je torej še vedno nekoliko nadpovprečna, vendar je trend zaskrbljujoč.

Tabela 9: Dosežki učencev pri matematični pismenosti, PISA 2006¹⁶ in PISA 2009⁸.

	PISA 2006	PISA 2009	sprememba
Slovenija	504	501	
Razvite države ²	502	503	~
Države EU ³	499	498	~
Države OECD ⁴	494	496	

Če bi želeli analizirati vzroke za upad matematične pismenosti med slovenskimi dijaki bi hitro ugotovili, da se vzorca slovenskih dijakov iz leta 2006 in 2009 pomembno razlikujeta. (*Raziskava PISA 2006 je zajela učence, ki so v osnovno šolo hodili osem let, večina je osnovno šolo "opravila" po starem osemletnem programu in le peščica je zadnje tri razrede opravila po novem programu devetletke. PISA 2009 pa je zajela večinoma učence, ki so v šolo hodili osem let, a so zadnje tri razrede opravili po novem programu in skupino učencev, ki so vsa osnovnošolska leta obiskovali »novo« devetletko in imeli za sabo eno leto več šole.*)

Če vzorec dijakov iz Raziskave PISA 2009 razdelimo v dve skupini, lahko hitro vidimo, da se matematične kompetence šolarjev, ki so vsa svoja osnovnošolska leta hodili v devetletko, razlikujejo od vrstnikov, ki so večji del šole opravili še po starem programu in v šoli preživel eno leto manj. A ta razlika ni takšna, kot bi jo pričakovali, ali si jo želeli!

Neprijetna resnica št. 11!

Če iz slovenskega vzorca izločimo dijake, ki so večji del šole hodili v stari (ukinjeni) osemletni program in v njem pustimo le tiste, ki imajo za sabo devet let devetletke, se v odnosu do razvitih držav zgodi pomemben premik: matematična pismenost naših šolarjev ni več nadpovprečna.

Neprijetna resnica št. 12!

Matematična pismenost dijakov, ki imajo za sabo devet let devetletke, je celo nekoliko nižja od matematične pismenosti vrstnikov, ki so v šolo hodili eno leto manj in pretežno v stari osemletni program (Tabela 9a).

Tabela 9a: Dosežki učencev pri matematični pismenosti, PISA 2006¹⁶ in PISA 2009⁸.

	PISA 2006	PISA 2009		
Slovenija	504	501	504	"osemletka"
			500	"devetletka"
Razvite države ²	502	503		
Države EU ³	499	498		
Države OECD ⁴	494	496		

Prvi letnik srednje šole, naravoslovna pismenost

Kako rezultate mednarodnih raziskav vidi slovenska "šolska stroka":

Dosežki naših učencev v več mednarodnih raziskavah različnega tipa v različnih letih in na različnih predmetnih področjih kažejo, da so nekoliko nad povprečjem, ne pa pri samem vrhu.

(Dr. Janez Krek, Delo, 5.2.2011)

"Nadpovprečni smo v naravoslovju, rahlo nadpovprečni v matematiki ...

(Dr. Janez Krek, Delo, 1.4.2011.)

Dosežki slovenskih dijakov v raziskavi PISA 2009 na področju naravoslovnih kompetenc res presegajo rezultate vrstnikov v razvitih državah. Vendar ima tudi ta rezultat, podobno kot dosežki na področju matematične pismenosti, svojo senčno plat.

Neprijetna resnica št. 13!

Slovenski učenci so v raziskavi PISA 2009 pri naravoslovnih pismenosti res dosegli nadpovprečen rezultat v primerjavi z vrstniki iz razvitih držav (Tabela 10). Vendar je ta rezultat slabši kot je bil dosežek njihovih predhodnikov v isti raziskavi tri leta prej: naravoslovna pismenost naših dijakov je torej še vedno nadpovprečna, trend pa ni tak, kot bi ga želeli.

Tabela 10: Dosežki učencev pri naravoslovnih pismenosti, PISA 2006¹⁶ in PISA 2009⁸.

	PISA 2006	PISA 2009	sprememba
Slovenija	519	512	
Razvite države ²	505	506	~
Države EU ³	504	504	~
Države OECD ⁴	498	501	

Podobno kot pri matematični pismenosti se tudi tu najdemo pred istim problemom: če želimo analizirati ozadje upada naravoslovne pismenosti med slovenskimi dijaki, ne moremo mimo ugotovitve, da se vzorca slovenskih dijakov iz leta 2006 in 2009 pomembno razlikujeta.

Če vzorec dijakov iz raziskave PISA 2009 razdelimo v dve skupini, lahko hitro vidimo, da se naravoslovne kompetence šolarjev, ki so vsa svoja osnovnošolska leta hodili v devetletko, nekoliko razlikujejo od vrstnikov, ki so večji del šole opravili še po starem programu in v šoli preživeli eno leto manj. Vendar se zgaga spet skriva v podrobnostih in razlika spet ni takšna, kot bi jo pričakovali, ali si jo želeli!

Neprijetna resnica št. 14!

Če iz slovenskega vzorca izločimo dijake, ki so večji del šole hodili v stari osemletni program in v njem pustimo le tiste, ki imajo za sabo vseh devet let devetletke, se v odnosu do razvitih držav zgodi pomemben premik. Naravoslovna pismenost dijakov, ki imajo za sabo devet let devetletke, je namreč nekoliko nižja od vrstnikov, ki so v šolo hodili eno leto manj in pretežno v stari osemletni program (Tabela 10a). Naravoslovna pismenost naših devetletkarjev je sicer še vedno nekoliko višja od vrstnikov v razvitih državah, vendar se statistično ne razlikuje več od povprečja držav OECD.

To seveda pomeni, da je treba, pa čeprav s stisnjenimi zobmi ugotoviti, da v raziskavi PISA 2009 ni tehtne podlage za spoznanja o nadpovprečnem znanju naravoslovja (če se seveda ne želimo osmešiti pred svetom s priznanjem, da smo sicer imeli boljši šolski program, a smo ga zamenjali s slabšim; temu osmešenju se slovenska "šolska stroka" vsaj na domačem šolskem parketu seveda ne bo mogla izogniti in se bo prej ali slej morala še kako boleče soočiti z njim, če ne prej pa vsaj takrat, ko bo morala nekatere svoje odločitve pojasniti učiteljem, staršem, učencem in vsem drugim šolskim deležnikom, ki se jim pripoved o tem, kako otroci v šoli sedijo eno leto več, znajo pa manj, verjetno ne bo zdela niti najmanj smešna).

Tabela 10a: Dosežki učencev pri naravoslovni pismenosti, PISA 2006¹⁶ in PISA 2009⁸.

	PISA 2006	PISA 2009		
Slovenija	519	512	513	"osemletka"
			512	"devetletka"
Razvite države ²	505	506		
Države EU ³	504	504		
Države OECD ⁴	498	501		

Kaj torej kažejo rezultati mednarodnih raziskav znanja šolarjev?

1. Rezultati slovenskih šolarjev v mednarodnih raziskavah večinoma zaostajajo za povprečnimi rezultati vrstnikov v razvitih državah!
2. Kljub temu nekateri vidni predstavniki “šolske stroke” vztrajno ponavljajo, da slovenski učenci dosegajo nadpovprečne rezultate!
3. Na področju, na katerem so naši učenci dosegli rezultate nad povprečjem razvitih držav (naravoslovje), so učenci, ki so šolo opravljali po “novem” devetletnem programu in so imeli za sabo eno leto več šole, dosegli slabše rezultate od vrstnikov, ki so se večino let šolali po “starem” programu osemletke!
4. Na področju, na katerem naši učenci dosegajo rezultate nad povprečjem razvitih držav (matematična in naravoslovna pismenost), v zadnjih letih stopnja znanja upada, medtem ko v razvitih državah ostaja nespremenjena, ali se rahlo dviguje!
5. Prehod iz osemletke v devetletko in dodatno leto šolanja na področju znanja ni prinesel izboljšav; znanje šolarjev v devetletki je kljub enemu letu več v šoli enako, ali celo slabše od znanja vrstnikov, ki so v šolo hodili po starem programu in eno leto manj.
6. Zaostanek slovenskih šolarjev za vrstniki iz razvitih držav je največji pri nalogah, ki zahtevajo kritično razmišljanje!
7. Rezultati mednarodnih raziskav opozarjajo, da danes slovenska šola ne dosega enega od ključnih ciljev šolske prenove: **DOSEČI MEDNARODNO PRIMERLJIVE STANDARDE IN RAVEN ZNANJA!**

Ejga, čakajte!
Kako lahko govorijo o
uspešni šolski prenovi, če ne
dosega zastavljenega cilja?